

บทนำ

การให้ความอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาถือเป็นหน้าที่สำคัญของสถาบันทางการปกครองของทุกประเทศที่นับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ "การกัลปนา" เป็นพฤติกรรมของการให้ความอุปถัมภ์ศาสนาในรูปแบบหนึ่งมาช้านานแล้ว ปรากฏหลักฐานว่าอย่างน้อยที่สุดประเพณีการกัลปนาตามความเชื่อในสัทธาธรรมมีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 หรือก่อนหน้านั้นในดินแดนที่ปัจจุบันเป็นประเทศไทยนี้ ส่วนคำว่า "กัลปนา" ปรากฏว่านำมาใช้ในศิลาจารึกชกษรขอม ภาษาขอม ที่จารึกขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 15 ถึงพุทธศตวรรษที่ 17 และในพุทธศตวรรษที่ 20 ในศิลาจารึกชกษรไทย ภาษาไทย ในสมัยสุโขทัย และอยุธยา ใช้คำกัลปนาในความหมายถึงการให้ความอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ด้วยการอุทิศที่ดิน แรงงานคน ทรัพย์สิน สัตว์ และสิ่งของต่าง ๆ ให้เป็นผลประโยชน์ทำนุบำรุงสถาบันทางพระพุทธศาสนา และพฤติกรรมการกัลปนา นี้ก็มีสืบต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปฏิรูประเบียบบริหารราชการแผ่นดินครั้งใหญ่ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องผลประโยชน์ที่มีผู้ถือไว้ให้ทำนุบำรุงวัด ดังเช่นในพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 หมวดที่ 3 ว่าด้วยวัด

มาตราที่ 6 ว่า ที่วัด แลที่ขึ้นวัดนั้น จำแนกตามพระราชบัญญัตินี้เป็น 3 อย่างคือที่วัด๑ ที่ธรณีสงฆ์ ๑ ที่กัลปนา ๑

- ๑ ที่วัดนั้น คือที่ตั้งวัดจนตลอดเขตวัดนั้น เรียกว่า ที่วัด
- ๒ ที่ธรณีสงฆ์นั้น คือที่แห่งใด ๆ ซึ่งเป็นสมบัติของวัด
- ๓ ที่กัลปนานั้น คือที่แห่งใด ๆ ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงพระราชอุทิศเงินอากรค่าที่แห่งนั้นขึ้นวัดกิติ หรือที่ซึ่งเจ้าของมิได้ถวายกรรมสิทธิ์ อุทิศแต่ผลประโยชน์อันเกิดแต่ที่นั้นขึ้นกับวัดกิติ ที่เช่นนั้นเรียกว่า ที่กัลปนา

มาตราที่ 7 ที่วัดกิติ ที่ธรณีสงฆ์กิติ เป็นสมบัติสำหรับพระศาสนา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวผู้เป็นอรรคสาส์นูปถัมภก ทรงปกครองรักษาโดยพระบรมราชานุญาต ผู้ใดจะโอนกรรมสิทธิ์ที่นั้นไปไม่ได้ (ค 16/1 พระราชบัญญัติพระสงฆ์, 17 ก.ย120 - 12 ก.ค128, ที่ 62/1765)

ในเรื่องเกี่ยวกับแรงงานวัด เมื่อมีพระราชบัญญัติลักษณะ เกณฑ์ทหารในมณฑลต่าง ๆ ก็มีผลกระทบกระเทือนทำให้แรงงานของ วัดต้องสูญเสียไปเช่นกัน

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สิ่งมุ่งที่จะศึกษาที่มา และความหมายของ คำกัลปนา พุทธกรรมและการใช้คำ "กัลปนา" ในดินแดนที่ปัจจุบันเป็นประเทศไทยโดยเน้นที่จะศึกษาในยุคสมัยลุ่มโยหัยและอยุธยา ซึ่งมีพุทธกรรมการกัลปนาแพร่หลายเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากข้อจำกัดทางหลักฐานทางประวัติศาสตร์ จึงต้องเลือกศึกษา การกัลปนาในท้องถิ่นลานนาไทย และจำกัดเวลาศึกษาตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 เพื่อจะได้เข้าใจ ความหมายและ พุทธกรรมของการกัลปนาในยุคสมัยนั้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1 เพื่อศึกษาที่มา และความหมายของการใช้คำ "กัลปนา" ในดินแดนที่ปัจจุบันเป็นประเทศไทย
- 2 เพื่อศึกษาถึงคติความเชื่อ และความศรัทธาในพระพุทธรูปคำล่ณา รวมทั้งสภาพทางการเมืองที่มีผลต่อการกัลปนาในลานนาไทย
- 3 เพื่อรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานในศิลาจารึก และหลักฐานอื่น ๆ เพื่อทำการวิเคราะห์ให้เห็นรูปแบบของการกัลปนาในลานนาไทย ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษา การกัลปนาในลานนาไทย กำหนดระยะเวลาในการศึกษาตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 ซึ่งเป็นช่วงในรัชกาลของพระยาสามฝั่งแกน (1945 - 1985) จนถึงรัชกาลของนางพระยาราชเทวี (พระนางวิสุทธิราชเทวี) (พ.ศ. 2107 - 2121) เชื้อพระวงศ์สุดท้ายของราชวงศ์มังราย การที่เลือกศึกษาในช่วงระยะเวลานี้ เพราะในช่วงรัชสมัยของพระยาสามฝั่งแกน พระยาติโลกราช พระยอดเชียงราย สืบจนถึงรัชสมัยของพระเมืองแก้วนั้น พระพุทธรูปคำล่ณาในลานนาไทยได้เจริญรุ่งเรืองสูงสุด ได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคทองของพุทธรูปคำล่ณา ทำให้ปรากฏหลักฐานทั้งทางศิลาจารึก ตำนานโบราณสถาน และคัมภีร์ทางพระพุทธรูปคำล่ณาเป็นจำนวนมาก ทำให้สามารถวิเคราะห์ลักษณะและรูปแบบของการกัลปนาในลานนาไทยได้ ส่วนในช่วงรัชสมัยต่อมา คือพระเมฆเกล้า ท้าวทรายคำ และพระนางสิริประภาณีไม่ปรากฏหลักฐานทางศิลาจารึกเลยแต่ปรากฏหลักฐานของศิลาจารึกอีกครั้งหนึ่งในช่วงรัชสมัยของ พระเชษฐาวงศ์ล้านช้าง พระเมกุฎี และรัชสมัยของนางพระยาราชเทวี

ซึ่งนอกจากในศิลาจารึกแล้ว ยังมีหลักฐานในด้านาน วรรณกรรมและ ธีรฎบตร ซึ่งทำให้สามารถวิเคราะห์การกัลปนาในช่วงปลายของราชวงค์ม้งรายได้ ดังนั้นการศึกษาเกี่ยวกับการกัลปนาในลานนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 จึงสามารถรวบรวมข้อมูลหลักฐานขึ้นต้นได้มากพอ ที่จะนำมาวิเคราะห์วิสัย และเพื่อป้องกันความผิดพลาดในการวิเคราะห์ที่ความซึ่งอาจจะมีได้หากหลักฐานขึ้นต้นมีน้อย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การค้นคว้าวิจัยในเรื่องนี้เป็นการศึกษาตามวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และเสนอรายงานเป็นแบบพรรณนา (Analytical Description) หลักฐานที่ใช้ประกอบการค้นคว้าที่สำคัญ คือหลักฐานขึ้นต้น (Primary Sources) ซึ่งได้แก่ ศิลาจารึก ธีรฎบตร ตำนาน พงคำวดาร วรรณกรรม และพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่พระเถระชาวลานนาได้แต่งขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 21

สำหรับ หลักฐานขึ้นรอง (Secondary Sources) ได้แก่วิทยานิพนธ์ หนังสือ และบทความในหนังสือ และในวารสารต่าง ๆ แหล่งค้นคว้าที่สำคัญ คือแผนกหนังสือตัวเขียน และจารึกกองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร หอสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยศิลปากร

ปัญหาและอุปสรรคในการทำวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการกัลปนาในลานนาไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 นั้นต้องใช้ข้อมูลจากศิลาจารึกเป็นสำคัญ และใช้ตำนานที่ได้จากโบราณมาประกอบในการวิเคราะห์ จุดอ่อนของเอกสารที่ใช้คือมีส่วนที่ต้องวิเคราะห์ที่ความซึ่งอาจผิดพลาดได้ อนึ่งข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะยังมีศิลาจารึกอีกจำนวนหนึ่งที่ยังมิได้ถูกเผยแพร่ ดังนั้นข้อสรุปบางประการในงานวิจัยเรื่องนี้ อาจเปลี่ยนแปลงได้เมื่อมีข้อมูลเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ความไม่สม่ำเสมอของหลักฐาน ก็เป็นปัญหาสำคัญยิ่งในการศึกษาเรื่องนี้ ดังนั้นวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ จึงเป็นความพยายามที่จะอธิบายถึงการใช้คำกัลปนาในดินแดนที่

ปัจจุบันเป็นประเทศไทย และเน้นในการศึกษาการกลับมาในลานนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 โดยมุ่งที่จะศึกษาในเรื่องคติความเชื่อ และความศรัทธาในพุทธศาสนาควบกับ อิทธิพลทางสังคมการเมืองที่จะมีผลต่อการกลับมา และแสดงลักษณะกว้าง ๆ ของรูปแบบของการกลับมาในลานนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

เนื่องจากการใช้คำ "กลับมา" ไม่มีผู้ใดศึกษาอย่างแท้จริง ดังนั้นอย่างน้อยที่สุด การค้นคว้าวิจัยในเรื่องนี้ จะสามารถอธิบายความหมายและขอบเขตของการใช้คำ "กลับมา" ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไทย และชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรม และรูปแบบของการกลับมา ในลานนาไทยตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 20 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 22 เพื่อเป็นประโยชน์ และเป็นแนวทางในการศึกษาประวัติศาสตร์ในด้านนี้ให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย